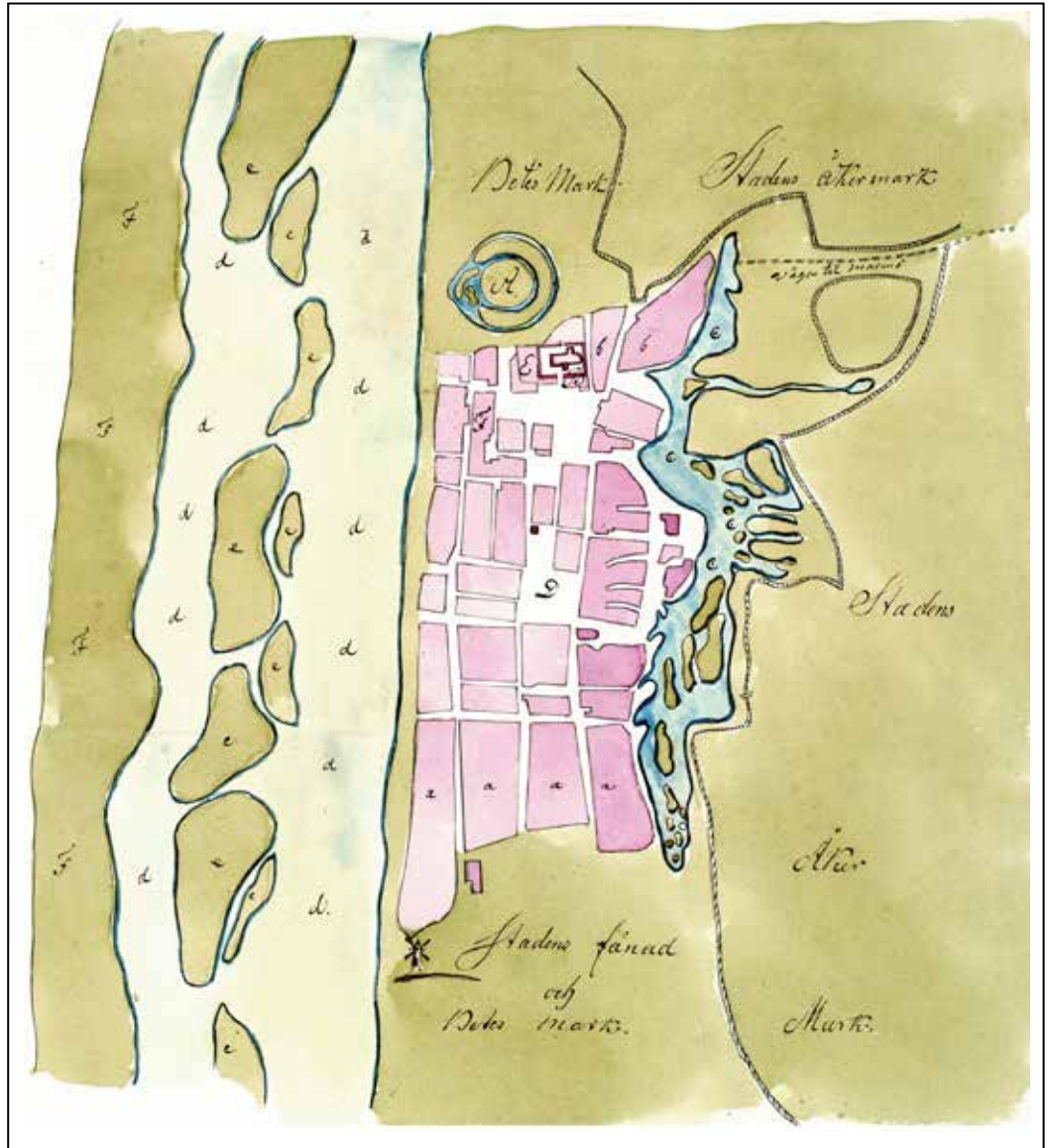

Pris 25 kr

Kartor

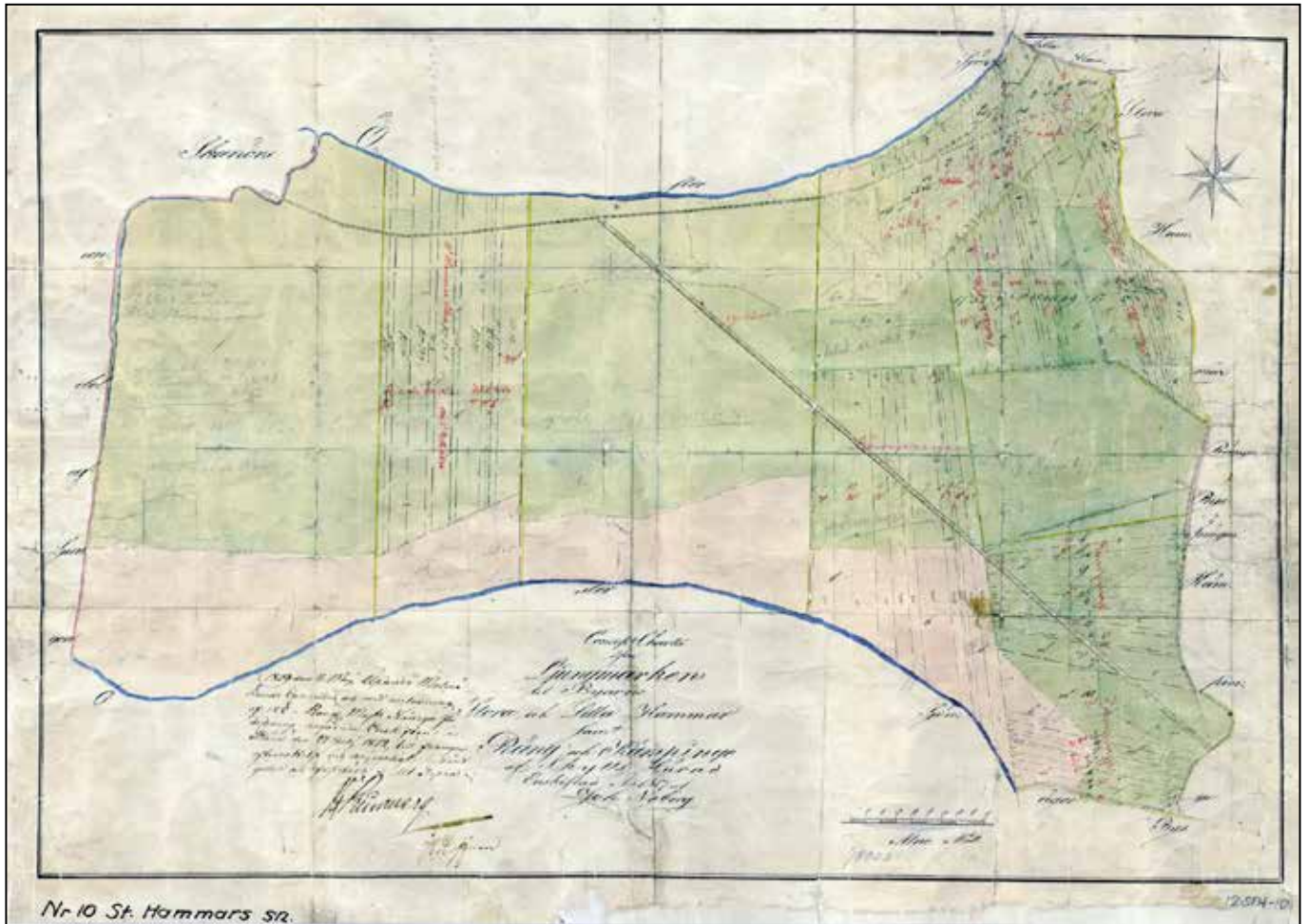
Kartor har mycket att berätta och särskilt äldre kartor är ofta mycket vackra. Här presenterar vi ett urval och hoppas återkomma med flera. Ovan ser vi »Charta öfver Skanör författad 1751 af Landtmätaren Gottfred Ihn. Copierad 1798 efter originalet som förvaras vid Öfver Intendent Contoret.«

Det som dominerar kartan är den nu kulverterade »Spelabäcken«, som numera endast kommer till synes vid Stadsparkens nordvästra hörn på »Pär

i Vängens« tomt. Där är den dock bara vattenfylld på vår och höst, övriga tider är den snustorr.

Som synes av kartan hade ån en gång ett stort svämområde där den kunde bre ut sig. Här kunde stadens ankor och gäss simma omkring. Senare ersattes ån med vanningar. Dessa behövdes, dels för att vattna hästar och kor, dels för att gäss och ankor skulle kunna para sig. Det kan de nämligen bara göra i vatten.

»Ut supra« betyder »datum som ovan«. Wilhelm af Klinteberg (1759 - 1829) var landshövding i Skåne och Johan Niklas Hoffman (1772 - 1856) var lagman.

Konceptkarta innebär att det är den originalkarta som lantmätaren haft med sig ut på fältet vid uppmätningen.

Längst upp till höger syns en tunn taggig linje. Det är *Stenbocks skansar*. Idag nästan helt bortgrävda vid järnvägs- och vägbyggen under 1900-talet.

Skansar byggdes som försvarsverk under 1710-talet och finns på flera ställen längs Skånes syd- och västkust som en tidig version av andra världskrigets Per Albin-linje.

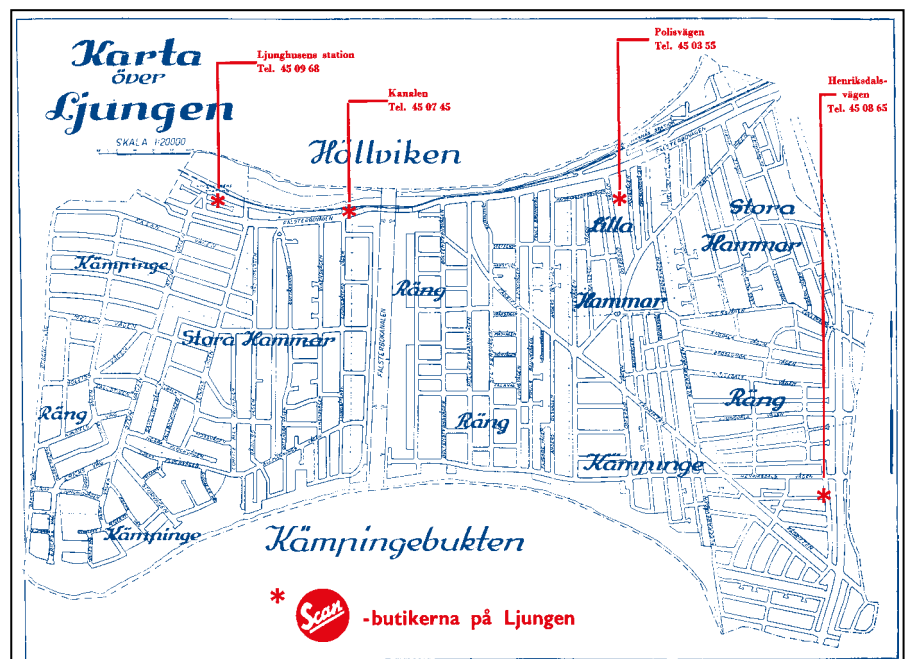
Det är inte helt lätt att tyda den gamla skriften, det är inte bara den tjugiga skrivstilen utan stavning och ord som är

gammaldags och kräver viss vana.

Bara för att vi ska se var vi är på kartan visar jag här nedan *Scans* reklamkarta från 1950-talet. *Scan* hade dels ett

stånd i saluhallen vid Polisvägen, dels tre träbaracker, där hela ena långsidan kunde öppnas vid försäljning, på olika platser enligt kartan.

forts.

Dödsolyckan i Falsterbo fyr

Dödsolyckan i Falsterbo fyr 11:e december 1840.

I Död och begravningsboken för Falsterbo finns följande att läsa:

»December den 11 afled Fyrmästaren Nils Hansson som vådeligen blef ihjälsalgen af ett nedfallande stenkolstycke under upphissningen. Han var 77 år gammal, begravs den 29:e ejusadem, då båda kyrkklockorna och kyrkomusik begagnades.«

Ejusadem/Ejusdem är gammal svenska för samma tid, i detta fall samma månad.

Vad var nu detta?

Nils Hansson född 1763 flyttade år 1815 med hustru från Västergatan i Skanör till Gården no 32 i Falsterbo. I samband med flytten eller möjligen något år tidigare tillträdde han som fyrvaktare på Falsterbo Fyr, tidigare kan han mycket väl ha varit sjöman som gått iland när han blivit äldre.

Denna gård finns ännu idag

kvar i hörnet Trädgårdsgatan – Gamla Torg och kom så småningom att bebos utav skalden Hjalmar Gullberg.

År 1820 avancerar han till fyrmästare, en position han behåller till sin död i december 1840.

Innan fyren 1842-1843 byggdes om till att eldas med rovolja eldades det med stenkol uppe på den krenelerade avsatsen högst upp.

I det runda schaktet som går från botten till topp mitt i fyren fanns en korg i vilken man hissade upp kol till avsatsen högst upp. Den krenelerade avsatsen togs bort i samband med ombyggnaden till oljeeldning. Uppenbart var det under den proceduren som Fyrmästaren kom till olycka och dog.

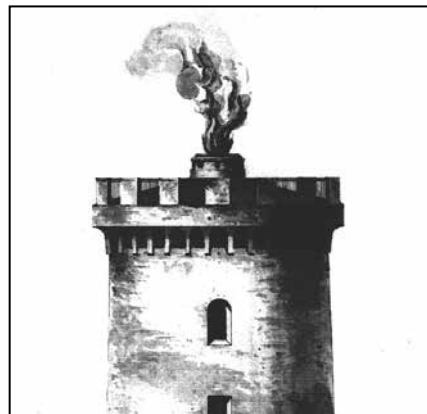
Att det vid Nils Hanssons begravning ringdes i båda kyrkklockorna och spelades kyrkomusik var något alldeles

Falsterbo fyr före stormfloden den 13 november 1872. Efter denna översvämning höjdes höjdes husens stenfot med en bra bit!

extra och inte något man gjorde för så kallat enklare folk, denna flärd kostade alldeles säkert även extra.

Denna händelse ger oss lite om livet i Falsterbo för 183 år sedan.

*Björn Nilsson
Barnbarnsbarnbarnsbarn till
Nils Hansson.*

Fyrens öppna eld från Olof Tempelmans ritning, 1790-tal.

Gårdsbranden i Håslöv, hösten 1960

Hastiga brandförlopp i träbyggnader har människan kämpat mot sedan urminnes tider. Problemet är såklart inte lika stort numera, men minns att i Malmö eldhärjades ett blott 3 år gammalt flerbostadshus i trä bortom räddning så sent som för några månader sedan.

Torsdagen den 22 september 1960 kunde börjat bättre för lantbrukare Erik Friis i Hermanstorp, Håslöv. Vid tretiden på natten ut-bröt nämligen brand i tre uthusbyggnader tillhörande hans kringbyggda 1800-talsgård. Branden upptäcktes av hans då 18-årige son Anders, som vaknat av det frenetiska knastrande som ofta uppstår när den röde hanen äter virke och att längornas tegelpannor small av värme. Brandkår tillkallades givetvis utan dröjsmål, men det var tyvärr för sent. Alla tre längor var mer eller mindre redan övertända och trots att de samlade insatserna av brandkår från såväl Vellinge som Trelleborg och Höllviksnäs hade hjälp av gynnsamma vindförhållanden gick inte mycket att rädda. Förlusterna blev ansevära.

Dessa förluster räknades tyvärr inte bara i lösöre, såsom byggnader och jordbruksmaskiner, utan även i liv. Förutom en häst, försmäktade även ett 80-tal grisar och uppemot 2 000 höns. Djurens lidande är lika tragiskt som svårt att föreställa sig, men man lyckades åtminstone rädda en mindre del av gårdens besättning, såsom en liten grupp grisar, en annan häst och ett fåtal höns. Alldeles oavsett, det var en traumatisk händelse för alla på ett eller annat sätt inblandade och det vittnades exempelvis om att ett oljefat invid cisternen för

traktorbränsle exploderat samt att resterna återfunnits ett par hundra meter ut på åkern!

Resultatet av efterkommande utredningar gav att det sannolikt handlade om fel i det elektriska systemet på gården och att värdet av allt som bokstavligen gick upp i rök denna dag uppgick till runt 300 000 kr. Översätter vi denna siffra till 2023 års penningvärde handlar det om närmare 5 000 000 kr. Uppgifterna spretar något, och det är inte osannolikt att denna siffra är i underkant. Försäkringsbrevens visade sig därtill inte täcka upp för allt, och händelsen i sin helhet var således katastrofal på alla tänkbara plan.

Men som om ovan omständigheter inte var illa nog, skördade branden indirekt även ett människoliv. Detta då vice brandchefen, tillika köpmannen, Oscar Jönsson fick en hjärtattack i samband med insatsen. Den var sannolikt kopplad till akut stress och trots snar ambulanstransport till Trelleborgs lasarett kunde livet ledsamt nog inte räddas.

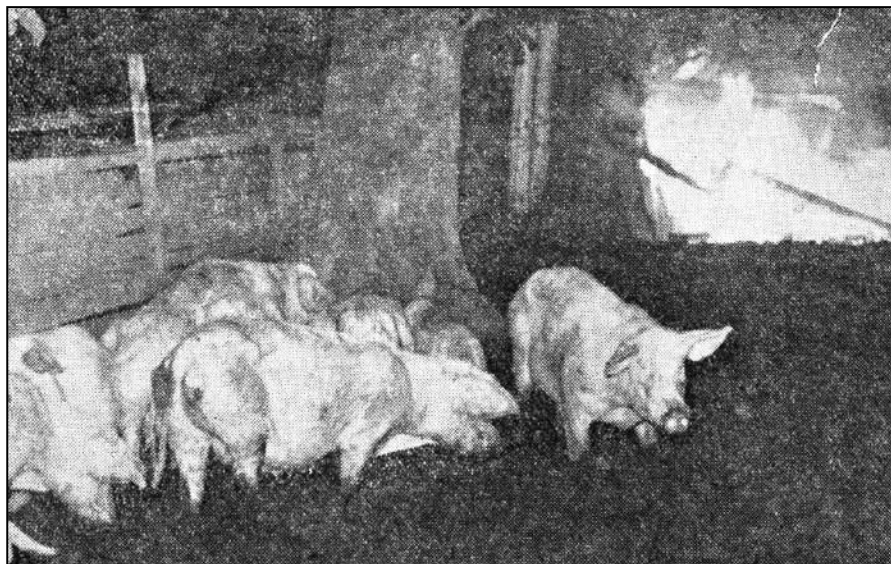
Oscar Jönsson, som dessutom var folkpartistisk ledamot av Rengs kommunfullmäktige, blev 58 år och efterlämnade förutom hustrun Ina samt dottern Anita, vid tiden 22 år fyllda, många andra släktingar. Posten som vice brandchef togs sedermera över av Tage Nilsson, välkänd lokal köpman, tillika fullmäktigekollega.

*Oscar Jönsson år 1958.
Vice brandchef, lokalpolitiker
och köpman.*

Oscar var sprungen ur en stor släkt med lång lokalhistoria och många lever och verkar fortfarande i vår bygd. Artikeln om svagdricksbryggeriet här intill berättar mer om detta, och vi får i den göra ytterligare

*Några av de grisar som överlevde.
Trelleborgs Allehanda, 1960-09-23*

bekantskap med Anita Nilsson och andra medlemmar av den Jönssonska släkten.

Texten ovan tar avstamp i diverse samtida tidningsartiklar, inte minst Trelleborgs Allehandas rapportering kring händelsen. Fakta spretar dock något, och texten utgör en sammanvägning av tillgänglig information. Den bör således och i allt väsentligt skildra vad som faktiskt hände denna dramatiska septembernatt för gott över 60 år sedan.

Författaren önskar avsluta med ett varmt tack till Anita och Bertil Nilsson, för anekdoter, text- och bildmaterial.

Sten Blomgren

*Digert eftersläcknings-
arbete torsdagen den
22 september 1960.
Cederholms foto, med
tillstånd av Trelleborgs
museum.*

*Anita Nilsson återförenas
med sin morbror Per Olsson.
Kvällsposten 19560912.*

EN JATTEKRAM fick fars morbror Per av systersondottern 18-åriga Anita. Jag måste raka mig i morgon, konstaterade den gamle charmören

Syskonträff i Höllviken efter 65 år

I natt återförenades två syskon i Höllviken. 83-åringen Per Olsson kom hem från Staterna för första gången på 65 år. I hemmet satt storasyter Anna — 86 år — och väntade på lillebror.

Det blev ett glatt gästbud som varade långt ut på småtimmarna. Per hade en lång äventyrs-historia att berätta. Den började med att skeppet han for ut med förliste och att han flöt i land i USA. Se dagens bildsida!

Familjen Jönsson och svagdrickan

Bryggeribyggnadens västsida år 2023.
Foto: Sten Blomgren.

Svagdrickans historia tar sin början redan på medeltiden och den var en populär och billig måltidsdryck i Sverige under lång tid, inte minst här i Skåne där den ofta blandades med annan dryck. Årlig konsumtion per capita låg runt förra sekelskiftet på ca 35 liter, åtskilliga lokala bryggerier fanns och det aktuella i centrala Höllviken var ett av dessa.

Många kanske inte tänker på den något ruffiga men patinerade äldre tegelbyggnad som ligger där i Höllviken, en liten bit in från Falsterbovägens högra sida och just före den nya Mariastugan – om man kommer från kanalhållet.

Den sticker ut lite genom en ganska framträdande skorsten på den gavel som vetter ut mot vägen. Byggnaden uppfördes nämligen i syfte att brygga svagdricka, vilket nämnts

flyktigt i våra texter tidigare. Denna gång har vi dock haft äran att träffa och prata med släkten bakom lejonparten av bryggeriverksamhetens livs-
spann och känner att vi kan addera en smula mer substans till det hela.

Som säkert många läsare vet är svagdrickan släkt med ölet. Den klassas som en överjäst dryck och traditionell brygning baseras på rostad malt, humle, vatten samt jäst. Produkten rundas därefter vanligen av med sockerkulör och sackarin. Alkoholhalten är låg, under 1 %.

Kulturföreningen Calluna har tidigare indikerat att svagdrickan under förra seklets första årtionde typiskt kostade 1 öre per liter. Visst, svagdricka var billigare än bayerskt öl, porter, pilsner och mjölk men ett representativt pris vid denna tid var sannolikt något

högre och runt 4-5 öre per liter bör ligga närmare sanningen.

Men nu nog om produkten i sig och åter till fastigheten i fråga. Den uppfördes 1880, det vill säga precis under svagdrickans storhetstid, och anskaffades drygt ett decennium senare av bryggare Jöns Nilsson (eller om han möjligen hette Nils Jönsson). Anläggningen har enligt uppgift aldrig producerat annat än just svagdricka, trots att bryggaren själv sägs varit lite väl begiven på långt starkare dryckjom. Detta kan ha varit en anledning till att den redan 1905 eller 1906 såldes vidare till Olof Jönsson (ej släkt) och hans hustru Anna. Köpeskillingen uppgick till 10 000 kronor och finansierades till stor del av amerikadoftande bistånd. Det var nämligen så, att Annas bröder Anders och Per i unga år

emigrerat och sedermera åtnjutit finansiell lycka där borta. Man kan tänka sig att de såg det som en fin gest, och kanske en som en investering. Per vände för övrigt hem igen för gott 1956 och återseendet blev kärt enligt bildbevis här intill.

Verksamheten förefaller sedan bokstavligen puttrat på, i alla fall till 1937 då Olof hastigt och olyckligt avled av att ha fått en skorsten i huvudet. Hans hustru Anna tog den tragiska händelsen mycket hårt. Hennes sorgearbete sågs varat i hela sju år och olyckan resulterade i att sonen Oscar med hustru Ina

i förtid tog över bryggandet. Det visade sig snart att tillfället inte varit det bästa. Förutom att Oscars hälsa snart började svikta så smått, hade det allmännas konsumtion av svagdricka minskat samtidigt som kriget stod för dörren och strax efter krigsslutet tog äventyret slut. Byggnaden användes sedan som snickeri under en period och därefter som grönsakspackeri men den har nu stått utan uppdrag under lång tid, och så kommer det sannolikt att förbli tills vidare.

Men det är med just Oscar vi knyter an till artikeln om branden i Håslöv härintill. Detta då

Oscar här är samme man som Oscar där. Det vill säga den vice brandchef som tragiskt omkom i en hjärtattack i samband med brandbekämpningen. Vi kan slå fast att det var en driftig man med flera strängar på lyran. Förutom att han, som nämnts i grannartikeln, även var ledamot av Rengs kommunfullmäktige drev han därtill en av flera kiosker på Kämpingestranden, den just nedanför Kämpinge strandhotell närmare bestämt. Många tänker på detta etablissemang som »Jönssons«, ett efternamn redan nämnt flera gånger i dessa två artiklar och alls inte av någon slump. Det förhåller sig nämligen så, att Oscar Jönsson var bror till strandhotellets källarmästare Johan Jönsson. Om honom, och inte minst hotellet, finns det att läsa mer om i flera av oss tidigare utgivna texter.

Slutligen, den företagsamme Oscar var inte minst även far till Anita Nilsson, dvs. den dam vi träffat, fikar med och intervjuat i samband med dessa texter. Vi vill därför rikta ett varmt tack till henne och hennes man Bertil för denna lika trevliga som hjärtliga träff, vilken även utgjorde ett finfint foto- och dokumentationstillfälle!

*Sten Blomgren, med benäget
bistånd av Björn Nilsson*

En av de storbuteljer som sparats sedan tiden det begav sig. Komplet i tidstypisk träkorg, även kallad kutting. (En liknande finns att skåda i Toppengallerians historiemonter). Foto: Sten Blomgren.

Gatu- och vägnamn del 11

Med början i På Ljungen 74, berättar vi under vinjetten »Gatu- och vägnamn« om bakgrunden till varför våra lokala gator och vägar heter som de heter.

Som underlag använder vi två publikationer Vellinge kommuns Stadsarkitektkontor gett ut, 1993 respektive 1996. Författare till dessa historiskt viktiga dokument är eldsjälens Lars Dufberg från Falsterbo. Det är alltså ur dessa vi plockar informationen nedan. Urval av Ola Freij. God läsning!

Petter Skrädarens gränd, Skanör

Syftar på en låghalt skrädare med namnet Nils Pettersson, som bodde på Mellangatans östra sida i det tredje huset söder om Dykerigatan. »Petter skrädare« hade en svart krullhårig häst som givetvis gick under namnet »Krull« Det berättas att när »Petter skrädare« ville att hästen skulle öka farten skrek han »experiment« och smällde med piskan, då höjde »Krull« tempot.

Pilegårdsvägen, Falsterbo

Inom Falsterbo Vång. Området utmed vägen var ett av två, så kallade »Kattarumpor«, båda belägna väster om »Kullsbackskiftet«, dvs norr om nuvarande Kullsbackavägen.

Pilevägen, Höllviken

Inom »Kungsmarken«. Efter »Pilegården« väster om Gässie. Nils Persson på gården hade även på arrende en gård i Stora Hammar till vilken hörde det stycke, där vägen drogs fram. Han bytte – enligt vad som berättas – till sig skiftet mot några ungdjur.

Saluhallen vid Polismvägen.

Plejelvägen, Skanör

Inom Skanörs Store Vång, som förr – liksom övriga vångar – var odlad mark. Vägen är uppkallad efter det redskap – plejel eller slaga – med vilket man förr tröskade för hand.

Plåtslagarevägen, Höllviken

Inom »Gamla Höllviken«. Vid vägen fanns Hilding Lundblads plåtslageri.

Polismvägen, Höllviken

Inom »Gamla Höllviken«. Vid vägen bodde polis Hans Strömberg som byggde en nu riven stuga på vägens västra sida, söder om hörnhuset vid Falsterbovägen. Strömberg bodde egentligen i Räng och hade stugan endast som sommarbostad.

Porsvägen, Falsterbo

Porsen – Myrica gale – är en allmänt förekommande växt på Falsterbonäset och framför allt på intilliggande Skanörs Ljung. De ljusa, nya porsbladen kan med fördel användas för kryddning av brännvin.

Preussiska vägen, Falsterbo

Inom Fiddevången. På en karta till professor Sven Söderbergs

uppsats »Undersökningar vid Falsterbo« visas en medeltida väg, »Preussiska vägen« som sträckte sig i sydostlig riktning från Lilla Kålhagen, parallellt med den nuvarande Preussiska vägen och cirka 80 meter norr därom.

Prästaledsvägen, Falsterbo

Inom Falsterbo Västervång. Där Prästaledsvägen/Skarfläckevägen passerar genom tångvallen längs Falsterbo Västervång och Nyvång till Kärleksstigen fanns förr en grind – ett »ledd« – som kallades »Prästaletdet«. Vid körning mellan de två kyrkorna - i Falsterbo och i Skanör – körde nämligen prästen förr utanför tångvallen mellan leddet och Skanör. Mellan leddet och Falsterbo kyrka körde han sedan i en sträckning som motsvaras av nuvarande Prästaledsvägen.

Pysslingevägen, Falsterbo

Inom Falsterbo Vång. Inte långt från denna väg fanns enligt gamla sägner »pysslingar«, bland annat vid »Päronträdet«.

Päronträdsvägen, Falsterbo

Inom Falsterbo Vång. Belägen

inom »Päronträdsskiftet« som innehöll 17 tegar. Vid vägens nordöstra ände växer det naturskyddade »Päronträdet« – även kallat »Skomakarträdet«. Om detta berättas många sägner, bland annat att en trollskomakare bodde där. Att bryta grenar eller på annat sätt skada trädet var inte tillrådligt, då kunde det gå illa.

Rabyvägen, Höllviken

Rabyvägen är ett mycket gammalt namn på vägen, enligt boende där har det använts i mer än 100 år. Ingemar Ingers menar enligt Leif Ljungbergs bok »Gatunamnen i Malmö« att »Raby« är ett namn i Skåne flerstädes förekommande på bebyggelse från förra hälften av 1800-talet som består av hus eller gårdar som ligger i rad«. Rabyvägen kunde förr - och delvis ännu - ses som en liten bygata med hus utefter, som en utstickare från Stora Hammars by - en »radby«. I husen bodde olika sorters hantverkare.

Vägen sträckte sig tidigare från Stora Hammars gamla kyrka i

öster, ända bort till Møllevägen i väster. Vid bebyggandet av »Granviksområdet« delades vägen i tre delar, en östlig del som har kvar det gamla namnet men nu är en återvändsväg från öster, en mellandel som har slopats och slutligen en västlig del mellan Møllevägen och Stenbocks väg. Denna senare del fick först namnet »Nya Rabyvägen«, vilket dock senare av adresspraktiska skäl ändrats till Grenvägen.

Reinhold von Essens väg, Falsterbo

Inom Fiddevången. Efter Reinhold von Essen, den förste trafikchefen på järnvägen Vellinge-Skanör-Falsterbo. Reinhold von Essens yngste son Göran var en av grundarna av Falsterbo Museum 1930.

Reuterswärds väg, Falsterbo

Efter översten och tidigare chefen för Malmö FO, Wilhelm Reuterswärd. Han tog initiativet till och understödde byggandet av Strandbadsvägen från rondellen på väg 100 mot Lv4:s område.

Avsikten därmed var att tillfarten dit skulle kunna ske utan att störa innevånarna i Falsterbo. Sträckan mellan Strandbadsvägen och Lv4:s område fick namnet Reuterswärds väg. Efter namngivningen skrev Wilhelm Reuterswärd till kommunen och uttryckte sin uppskattning.

Rosenvägen, Kämpinge

I norra delen av Kämpinge by inom »Kämpingeheden«. Vägen har möjligen fått sitt namn efter nyponros (*Rosa canina*), den vanligaste vildväxande arten.

Rådjursvägen, Ljunghusen

Vägen kallades tidigare i folkmun »Mårten Jeppsavägen« efter Mårten Jeppsson som förr ägde skiftet där vägen är utlagd. Mårten Jeppsson var son till Jeppa Jönsson som på 1850-talet frösådde tall i östra delen av Höllviken. När vägen på 1920-talet skulle få ett mera officiellt namn föreslogs att den skulle uppkallas efter den dåvarande ägaren till skiftet, lantbrukaren Edvin Österling. Eftersom Edvin Österling emellertid inte var villig låna ut sitt namn föreslogs som alternativ namnet Rådjursvägen. Anledningen var den goda tillgången på rådjur i just den trakten av Höllviken.

Det var här två bröder – Mårtensson och Dahlberg – en morgon i september 1908 stod på pass med var sin bössa, beredda på att få se ett rådjur komma fram mellan träden. Men inget rådjur kom utan i stället en varg. Två skott avlossades och för ett av dem föll »Skånes sista varg«. Den skjutna vargen överlämnades till Malmö Museum, där den – efter att först ha varit försvunnen men

lyckligtvis återfunnen på stadens soptipp, där den av någon anledning hamnat - blev uppstoppad och visades i många år. Om vargens tidigare öden vet man att den och ett syskon infångats i nordligaste Sverige och transporterats per järnväg till Malmö. Väl där lyckades den vid omlastning

rymma och försvinna ut på skånska landsbygden där den under sommaren 1908 livnärde sig på att riva får och kalvar. I pressen - där det fanns livfulla skildringar av vargens framfart - kunde man följa dess väg från Malmö, ut över Österlen och sedan åter mot väster och Ljunghusen.

I december 1971 överfördes den uppstoppade vargen till Falsterbo Museum, där den sedan dess står i en monter i huvudbyggnaden. Transporten skedde i författarens bil, där vargen ilsket blickade ut genom bakrutan på bakomvarande, förvånade trafikanter.

Ola Freij

Vi instämmer i ovanstående och önskar våra medlemmar en God Jul och ett Gott Nytt År!

På Ljungen ges ut av
Kulturföreningen
Calluna

Styrelse
Christian Kindblad
Gunilla Jerndell
Göran Lindgren
Sten Blomgren

Redaktör
Christian Kindblad

Ansvarig utgivare
Göran Lindgren
Ljungsäterstigen 5
236 41 Höllviken

Grafisk form
Christian Kindblad

Tryck
Seriearkivet, Malmö

Adress
Christian Kindblad
Kulturföreningen Calluna
Kungsgatan 27 A, 212 13 Malmö

Callunas e-post & hemsida
kassor@calluna.nu
www.calluna.nu

Medlemskap
Sätt in 200 kr på vårt konto
bankgiro 5470-1248

Tidningen utkommer
med 3 nummer per år.

Återge gärna våra artiklar
men ange alltid källan.

Ljung, *Calluna vulgaris*

KULTURFÖRENINGEN
Calluna
DÅ OCH NU PÅ LJUNGEN